

НАТАЛІЯ БОРЕЦКАЯ, ОЛЬГА ЛИТВИНЕНКО
Николаев

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГИМНАСТИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ С ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТЬЮ НА УРОКАХ ФИЗКУЛЬТУРЫ В МЛАДШИХ КЛАССАХ

Теоретически обосновывается значение гимнастических упражнений для учеников начальных классов. Раскрываются методические особенности гимнастических упражнений и их роль в формировании правильной осанки. Объясняются эффекты от выполнения физических упражнений, которые происходят в организме при постоянном их выполнении. Раскрывается роль оздоровительной гимнастика для детей, которая призвана привить привычку к физической нагрузке, способна уберечь ребенка от проблем с позвоночником и здоровьем в целом. Предлагаются комплексы упражнений для формирования правильной осанки и профилактики плоскостопия.

Ключевые слова: программа по физической культуре для 1–4 классов, школа культуры движений, школа осанки, оздоровительные гимнастические упражнения, комплексы гимнастических упражнений для формирования правильной осанки.

Стаття надійшла до редколегії 03.05.2016

УДК 37.035.6:069:371.67(477)(1991/20:)

СУЗАННА ВОЛОШИН

м. Дрогобич

suzannavoloshun@ukr.net

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ АНАЛІЗУ ПРОГРАМ ТА ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ, ВИДАНИХ У ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

У статті розкрито проблеми патріотичного виховання учнів початкової школи засобами музейної педагогіки; здійснено детальний аналіз програм та підручників для початкової школи, за якими навчаються молодші школярі у часи незалежної України.

Ключові слова: патріотичне виховання, музейна педагогіка, програми для початкової школи, підручники для початкової школи, часи незалежної України, молодші школярі.

У сучасному українському суспільстві відбуваються соціально-економічні зміни, що спричиняють деформацію ціннісних орієнтацій у підростаючого покоління, зокрема й учнів початкової школи. Тому реалізація ідей патріотичного виховання набуває особливо-го значення.

Сьогоднішні процеси реформування в Україні вимагають нової генерації, здатної втілювати в життя загальнолюдські ідеї добра, справедливості тощо. Кожне нове покоління, створюючи свою культуру, розвиває духовні надбання попередніх поколінь відповідно до конкретних завдань свого часу. Оскільки, вписуючи нові сторінки в історії України, сучасне покоління має зберегти для май-

бутнього ті предковічні здобутки народу, котрі лежать у підвалинах його існування, особливе місце серед численних інститутів виховання мають посісти музеї навчальних закладів.

У кожному регіоні України є багата історична спадщина, якою доцільно скористатися учителям початкової школи у здійсненні освітнього процесу. Ми погоджуємося із думкою сучасних науковців в тому, що жодна навчальна книга, зокрема навчальний підручник чи посібник, не дасть учням того цінного виховного матеріалу, про який зможуть розповісти музейні експонати. Тому ми будемо акцентувати, як у підручниках для початкової школи, виданих у період незалежної України, висвітлені питання, пов'язані із музейною педагогікою.

Аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури дозволяє стверджувати, що патріотичне виховання лежить в основі виховання кожної особистості, зокрема й учнів початкової школи. Так, теоретико-технологічні засади патріотичного виховання у контексті особистісно зорієнтованого підходу розкриває сучасний науковець І. Д. Бех [5]. Проблема формування в учнів патріотичних почуттів, національної самосвідомості розглядає в контексті загального процесу виховання молодого покоління український дослідник С. Г. Карпенчук [27].

Зауважуємо, що проблема змісту освіти завжди привертала увагу багатьох науковців та педагогів. Так, сучасний науковець К. Нечипоренко висвітлює у своїх наукових доробках зміст освіти в початкових класах Радянської України з 1958 до 1991 рр. [34]. Сучасний науковець Я. Кодлюк досліджує психолого-педагогічні основи побудови підручників для початкової школи, розкриває проблему теорії і практики підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960–2000 рр.) [28; 29]. Науковцями М. Чепіль, Л. Стахів піднято проблему використання підручника як важливого чинника родинного виховання молодших школярів у Західній Україні (1919–1939 рр.) [40].

Метою статті є розкрити важливість патріотичного виховання засобами музейної педагогіки у контексті аналізу програм та підручників для початкової школи, виданих у період незалежної України.

Аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури засвідчує, що початкова школа в часи незалежної України має достатню кількість підручників, які укладені відповідно до навчальних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України згідно з розробленими державними стандартами початкової загальної освіти. З метою з'ясування насиченості матеріалом понятійним апаратом, пов'язаним зі змістом, формами, методами та методичними прийомами музейної педагогіки, ми проаналізували цілу низку підручників для початкової школи, виданих в часи незалежної України. Ці підручники ми угрупували за гуманітарно-економічним та природничо-математичним циклами. Окрему групу складають підручни-

ки, укладені авторами, для здійснення позакласного читання молодших школярів.

Так, аналізуючи букварі, зокрема «Буквар» авторів Д. В. Луцика, М. М. Проць, А. С. Савшак [31], «Буквар» М. Д. Захарійчука, В. О. Науменко [23], «Буквар» М. С. Вашуленка, Н. Ф. Скрипченко [11], можна стверджувати, що у їх змісті немає жодної інформації, пов'язаної з музейною педагогікою.

Варто зауважити, що окремі деталі, пов'язані з музейною педагогікою, ми знаходимо у підручнику для 4 класу «Українська мова» М. С. Вашуленка [12], «Рідна мова й мовлення» для 2 класу 4-річної початкової школи авторів Л. О. Варзацької, Н. М. Дикої, Н. В. Паціри, Л. А. Свінцової [10]. Так, наприклад, вивчаючи тему «Слова ввічливості», автори Л. Варзацька та ін. пропонують учням розглянути малюнки, на яких зображено дітей, що розглядають колекцію метеликів (у музеї) і пропонують до нього скласти діалог [10, 9].

Вивчаючи тему, пов'язану із дотриманням учнями культури мовлення, автори пропонують за відповідними зображеннями (фотоілюстраціями) та з власного досвіду розказати, як потрібно поводитися у громадських місцях, зокрема в музеї, під час спілкування з іншими людьми [10, 9]. А під час вивчення теми, пов'язаною з пейзажною лірикою, учням пропонується відвідати музей видатної української художниці Марії Приймаченко та ознайомитись із її творчою діяльністю. У процесі вивчення різних видів речень авторами запропоновано у групах написати замітку про цікаву екскурсію до музею за відповідним планом [10, 26].

Опрацьовуючи підручник для 4 класу В. О. Науменка «Літературне читання. Українська мова», зокрема ознайомлюючи учнів з повістю-казкою, ми натрапили на інформацію про «хранителя музею», «колекціонера світлячків» Віктора Близниця, який народився на Кіровоградщині [33]. А у підручнику для 4 класу «Літературне читання» М. І. Зоряна, Н. І. Богданець-Білоskalенко, виданого у 2015 р., під час вивчення творів Т. Шевченка автори пропонують учням побувати в Каневі, де поховано поета, вивчити вірші, відвідати виставку, а також музей поета [25].

Зазначаємо, що окрему групу з гуманітарно-економічного циклу складають підручники

для позакласного літературного читання. Так, нами опрацьовано читанку «Золоте Джерельце» С. С. Коструби (2 клас) [30], навчальні посібники з народознавства «Перлина» авторів М. Р. Івась, С. С. Коструби, Т. М. Коструби (4 клас) [19], «Дивосвіт» Н. С. Івась, О. Д. Жовнір, Т. М. Коструби (3 клас) [18], навчальний посібник з українознавства «Світлиця» авторів В. І. Цимбалюк, В. В. Жайворонюк, А. П. Соколовська (1 клас) [39]. Детальніший аналіз цієї навчальної книги дозволяє стверджувати, що у них подано багатий понятійний апарат, пов'язаний з музейною педагогікою. Зокрема, у посібнику «Дивосвіт» на стор. 154 знаходимо визначення музею, як «закладу, в якому збирають, вивчають, виставляють для огляду та зберігають твори мистецтва, пам'ятки історії тощо» [18, 154].

Опрацьовуючи навчальний посібник «Перлина», можемо стверджувати, що у ньому вміщено цікавий матеріал, пов'язаний зі створенням першого в Україні і єдиного у світі музею писанки, який знаходиться у м. Коломия на Івано-Франківщині. Учні 4 класу зі змісту тексту, вміщеного на стор. 121, дізнаються, що у 1992 р. у цьому музеї відбувся Перший всесвітній музей писанкарів. Вміщений малюнок із зображенням пам'ятнику писанці яскраво підтверджує його текстову частину [19].

Варто зауважити, що у цьому підручнику також вміщено матеріал, пов'язаний із меморіальним музеєм видатного українського митця, збирача народних скарбів Івана Макаровича Гончара, який знаходиться на Подніпров'ї Черкаської області. Учні початкової школи мають змогу довідатися, що у цьому музеї зібрані великі скарби, які представляють роботи самого художника, його скульптури, а також «все те, що можна назвати пам'ятками української народної культури», оскільки в ньому знаходяться «справжні вишиті сорочки і кептаріки, сардаки і гумарки, плахти і пояси, народні картини з козаком Мамаєм і глиняні тарілки та горщики» [19, 127].

Акцентуємо увагу і на тому, що нами опрацьовані підручники з музичного та образотворчого мистецтва, які характеризуються незначною кількістю творів, пов'язаних з музейною педагогікою. Так, у підручнику «Мистецтво» автори Л. М. Масол, В. Гайдамака

пропонують четвертокласникам виконати ескіз для розпису декоративної тарелі, яка може прикрашати інтер'єр школи, лялькового театру та кінотеатру [35, 27]. А автор підручника для 1 класу «Образотворче мистецтво» О. Калініченко вміщає тему «Готуємо художню виставку», для вивчення якої пропонує завдання – підготувати малюнки для шкільної виставки, що може стати доречним підґрунтям для створення міні-музеїв (музеїв при школі) [26, 140]. У підручнику «Музичне мистецтво» Л. С. Аристова, В. В. Сергієнко ми не знаходимо жодного тексту, пов'язаного з музейною педагогікою [1].

Отже, як бачимо, у підручниках цього циклу чітко простежується соціокультурна змістова лінія, яка передбачає загальнокультурний розвиток учнів початкової школи та підготовку їх діяльності в українському соціумі у контексті музейної педагогіки. Цей розвиток здійснюється шляхом використання народознавчого матеріалу текстів, пов'язаних із музейною педагогікою, які відкривають минуле та подають інформацію про сьогодення.

Аналізуючи підручники природничо-математичного циклу, можемо стверджувати, що з народженням незалежної України учні вивчали інтегрований курс «Я і Україна», який реалізовував галузь «Людина і світ» Державного стандарту початкової загальної освіти та охоплював низку змістових ліній, які виокремлювалися в навчальній програмі як природознавча в інтегрованому предметі «Я і Україна» (1–2 класи), а в 3–4 класах вони представлені окремими предметами: природознавство та громадянська освіта. Цей курс передбачав створення умов для засвоєння національно-культурних традицій українського народу. Суспільствознавчий складник програми сприяв поетапному усвідомленню єдності компонентів: я – сім'я – школа – рідний край – Україна, передбачав накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей українського суспільства, зокрема етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських. Зміст цієї програми містив культурологічні знання, визнавався як загальнодидактичними принципами (творча самодіяльність та соціальна активність), так і природничими (краєзнавчими, українознавчими, що реалізуються в єдності).

Відповідно до новоприйнятого Державного стандарту початкової загальної освіти (2012 р.) навчальний курс «Я і Україна» замінено на предмет «Природознавство», основна мета якого полягає у формуванні природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань, опанування способами навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у ставленні до природи [32].

У змісті підручників з природознавства авторами пропонуються інноваційні методики, зокрема проектна технологія, яку доцільно втілювати у сучасній школі засобами музейної педагогіки. З цією метою детальніше зупинимося на низці підручників цього циклу. Зокрема, для учнів 1-го класу «Я і Україна. Віконечко» автори Н. М. Бібік, Н. С. Коваль (2002 р.) [8], (2007 р.) [6] вмістили такі теми: «Чемним треба бути всюди», «У музеї», у яких подається інформація про те, що у музеях влаштовують виставки картин, посуду, одягу, різноманітних машин тощо. За допомогою вміщеного тексту першокласники ознайомлюються з правилами поведінки у них. Автори пропонують пограти в народні чи рухливі ігри, наприклад «Хто назве найбільше чарівних слів» [6; 8].

У підручнику «Я і Україна» для 2 класу авторів Н. М. Бібік, Н. С. Коваль поростежується ознайомлення учнів з культурною спадщиною українського народу шляхом пропозиції молодшим школярам створити із вчителем маленький шкільний музей та позмагатися, хто більше назве пам'ятників видатним людям, храмів, споруд, театрів тощо. Також пропонується учням обговорити в класі, яких правил потрібно дотримуватися у музеї, перебуваючи в ньому [7, 76, 77].

У проаналізованому підручнику «Я і Україна» цих же авторів для учнів 3 класу ми натрапляємо на інформацію, пов'язану із визначенням поняття «музей», у якому «збирають, вивчають, зберігають пам'ятки культури, різноманітні колекції та старовинні речі» [2, 59]. Учні також ознайомлюються з інформацією про створення музеїв, зокрема природничого музею (м. Київ), аптеки-музею (м. Львів), музею Сергія Корольова (м. Житомир). Автори також радять молодшим школярам у школі зробити музей самим. А, вивчаючи

тему «Славетні українці», учні дізнаються про створення меморіального музею основоположника української класичної музики – Миколи Лисинка [2, 71]. Впроваджуючи інноваційну методику, зокрема елементи технології організації групової форми навчальної діяльності, молодшим школярам є запропоновані цікаві завдання у групах [2, 69–70].

Варто зазначити, що учні 3 та 4 класів до 2012 р. користувалися як підручником «Я і Україна» Т. Байбари [2; 3], так й інтегрованим підручником «Я і Україна. Довкілля» авторського складу В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз, Т. В. Водолазської, О. Г. Ільченко [20; 21]. Аналіз цих підручників засвідчує, що ідея патріотизму наскрізь пронизує їх зміст, наявними також є тексти, завдання як репродуктивного, так і творчого характеру, є вміщений ілюстрований матеріал, який чітко пов'язаний із музейною педагогікою. Так, опрацьовуючи підручники цих авторів, ми звертаємо увагу на ознайомлення учнями із заснованим у 1812 р. російським ученим Х. Стевенем Нікітського ботанічного саду, у якому ростуть 175 тисяч різних рослин, зібраних з усіх кутків земної кулі. Цей музей представляє музей просто неба [20].

У 4 класі учні молодші школярі також ознайомлюються з культурною спадщиною українського народу, збагачуючись інформацією про те, що нерухомі святині зберігаються просто неба, а інші пам'ятки історії матеріальної та духовної культури нації – у музеях України [21, 64]. Позатекстовий матеріал допомагає з'ясувати учням про пам'ятки історії рідного краю. Зауважуємо, що цікавий матеріал репрезентований авторами під назвою «Уманське диво» – Софіївку, що теж є своєрідним музеєм під відкритим небом. Учні мають можливість також ознайомитися з головною скарбницею давньоруської культури Софіївським Собором – «Всесвітньовідомим музеєм», яку створив у свій час Ярослав Мудрий, що на сьогоднішній час є «невичерпним джерелом знань про далеке минуле нашого народу» [21, 69–70].

Нашим завданням також було опрацювати чинні підручники «Природознавство» авторів Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак [12; 13; 14] та «Природознавство» автора І. Грущинської [164 17], якими користуються учні сучасної початкової школи. Зокрема, у підручнику

«Природознавство», Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак, за яким навчаються учні 1 класу, авторами представлено розділ «Моя країна – Україна», у якому першокласники дізнаються про те, що «на весь світ Київ відомий пам'ятками культури, музеями, театрами» [12, 68]. Впроваджуючи сторінку дослідника «Мій рідний край», автори також пропонують у вільний день відвідати пам'ятку природи, архітектури або історії свого населеного пункту і підготувати розповідь [12, 69]. Цікаву інформацію про музеї діти отримують також і під час вивчення Сторінки дослідника «Омріяна мандрівка країною» [12, 70].

Детальний аналіз підручника «Природознавство» І. Грущинської дозволяє стверджувати, що першокласникам пропонується цікавий ілюстративний матеріал, пов'язаний з пам'ятками архітектури, зібраними у різних куточках країни [16, 93], а під час рубрики «Поміркуй і покажи» учням пропонується показати ці народні скарби своїм гостям у рідному краї [16, 94].

Учні 3 класу, які навчаються за підручником І. Грущинської, вивчають тему «Гірські породи. Грунти». У кінці теми подано запитання і завдання від Матінки Природи. Зокрема, пропонується роздивитись фото гірських порід із Музею коштовного та декоративного каміння в місті Володарську-Волинську на Житомирщині. Таким чином, учні збагачують свої знання понятійним апаратом, пов'язаним із музеями живої природи на свіжому повітрі, ім'я яким є «ботанічні сади». Текстовий матеріал, наприклад, пов'язаний із описом ботанічного саду у Києві та Нікітського ботанічного саду у Криму, підсилений відповідними ілюстраціями. Цікаві завдання також запропоновані від Матінки Природи, наприклад, придумати, як має виглядати квіток до ботанічного саду майбутнього [17]. На стор. 126 цього підручника розкрито поняття «заповідники», що є «своєрідними історичними музеями» [17, 126]. Як своєрідний «релакс» вміщена інформація, що ці заповідники оберігають спокій та недоторканість природи. Матінка Природа радить підготувати розповідь про один із таких заповідників [17, 136].

Аналогічну інформацію подають автори, зокрема про заповідники Асканія Нова, у під-

ручнику для 3 класу «Природознавство» Т. Гільберг, Т. Сак. Детальна інформація висвітлена і про академіка О. В. Фоміна та Центральний ботанічний сад Михайла Грушка НАН (м. Київ) [15, 136].

Важливу роль відіграють підручники «Я у світі» О. В. Тагліної, Н. М. Бібік, адресовані учням 3–4 класів [36; 37]. Зокрема, вивчаючи розділ «Людина – невід'ємна частина живої природи», учні ознайомлюються із поняттями «суспільство», «людське суспільство» як одною великою спільнотою. Використовуючи метод мозкового штурму, автором подано цілу низку громадських місць, серед яких важливе місце займає музей «як заклад культури, працівники якого збирають, вивчать, зберігають і показують витвори мистецтва або предмети, що розповідають про минуле, природу та життя людей», «є результатом спільної праці багатьох людей, в яких дотримуються відповідних правил поведінки: уважно слухай екскурсовода, став запитання під ас паузи; слідуй за екскурсоводом, ходи тихо, розмовляй упівголоса; тримайся від експонатів на відстані, не торкайся їх руками» [36, 71].

Зосереджено увагу на спеціальних правилах-застереженнях щодо недоторканості експонатів, які містяться у музеї та представлені у змісті підручника. У вигляді образотворчої наочності – своєрідних застережних знаків – ці правила доповнені темою «Винаходи людства» [36, 73].

Учні 4 класу продовжують вивчати теми, пов'язані з музеями, зокрема Галини Уланової – шанувальницею балету – «єдиної балерини, якій за життя поставили пам'ятники в Санкт-Петербурзі та в Стокгольмі», філософа-мудреця Конфуція, якому на його честь в Китаї побудовані кілька храмів [37]. Варто зауважити, що учні 4 класу також ознайомлюються з нормативно-правовою базою, культурною спадщиною, яка охороняється законом і представлена в статті 54 Конституції України. Зазначаємо, що цікава тема, на наш погляд, є представлена «Подорожжю Містом Майстрів», в якому серед підприємств та установ важливе місце займає музей [37].

Підручник «Я у світі» репрезентовано цікавими творами з розділу «Людина в суспільстві». Ідеями патріотизму засобами музейної педагогіки проникнені такі твори: «Вчимося

любити свою Батьківщину», «Скажи своє слово про Україну», «Культурна спадщина народу» та ін. [36].

Заслуговують увагу, на наш погляд, й творчі завдання, вміщені у цих підручниках, наприклад: шукати культурні скарби, досліджувати історію видатних людей, організувати виставки-малюнки, разом з батьками запропонувати в класі та між класами організувати конкурс власних творів про Україну, створити виставку із улюбленими творами відомих майстрів слова. Є запропонована парна робота: працюючи разом, учні складають відповідні правила тощо.

Також зауважуємо, що у контексті вміщеної рубрики «Запитання і завдання» авторами пропонується поглибити знання про культурну спадщину народу, зібравши з книжок, телепередач, подорожей цікаву інформацію. У цьому підручнику учні мають змогу дізнатися, що, наприклад, у м. Полтаві також є музей – Музей Авіації та космонавтики, який створений на честь Юрія Васильовича Кондратюка [37].

Особливо цікава інформація, на наш погляд, представлена також під час вивчення теми «Різдвяні свята», зокрема зосереджено увагу на тексті «Маєток Святого Миколая», який «розташований в одному з куточків українських Карпат Косівщини», що на Івано-Франківщині. Зі змісту цього тексту учні дізнаються, що в будинку Миколая працює пошта чудотворця, до якої надходять листи від дітвори з усіх куточків України на зазначену адресу: Святому Миколаю м. Косів, вул. Дружби, 84, Івано-Франківська область 78600 або на сайті <http://mykola.if.ua/sendletter/>. Цей музей-маєток Святого Миколая охороняють різноманітні казкові герої, зроблені майстрами-умільцями [37, 150–151].

Ми зосереджуємо увагу і на підручниках «Основи здоров'я» (автори І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко). Мультиплікаційні герої, вміщені на сторінках цих підручників, пропонують корисні поради, яких потрібно дотримуватися під час здійснення активного та пасивного відпочинку в громадських місцях, зокрема й музеях [4, 134].

У спектрі питань, пов'язаних з музейною педагогікою, ми здійснювали аналіз і підручників для 1 класу з математики, зокрема під-

ручника «Математика» автора Ф. М. Рівкінд та підручника «Математика» автора А. Заїка. Нашу увагу привернула така умова задачі: «Народні майстрині оздобили 10 українських костюмів. З них 7 костюмів – для дівчат. Скільки костюмів для хлопців оздобили майстрині?» [38, 83]. А на стор. 86 цього підручника є вміщена така задача: «На виставці гончарного мистецтва у музеї українського побуту діти придбали 2 маленьких глечики, 3 горнятка і 4 розфарбованих півники. Скільки всього сувенірів придбали діти?» [38, 86].

Отже, як бачимо, у змісті проаналізованих підручників, виданих для учнів початкової школи у період незалежної України, є матеріал, пов'язаний із музейною педагогікою, яка допомагає виокремити форми, методи та методичні прийоми для здійснення патріотичного виховання молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Аристова Л. С. Музичне мистецтво: підручник для 3 кл. / Л. С. Аристова, В. В. Сергієнко. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. — 112 с.
2. Байбара Т. М. Я і Україна: підруч. для 3 кл. / Т. М. Байбара, Н. М. Бібік. — К.: Форум, 2005. — 176 с.
3. Байбара Т. М. Я і Україна: підруч. для 4 кл. / Т. М. Байбара. — К.: Форум, 2004. — 176 с.
4. Бех І. Д. Основи здоров'я: підруч. для 1 кл. загальноосвітн. навч. закл. / І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко. — К.: Видавництво «Алатон», 2012. — 136 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех. — К.: Либідь, 2003. - Кн. 1: Особистісно зорієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. - 278 с.
6. Бібік Н. М. Я і Україна. Віконечко: підруч. для 1 кл. загальноосвітн. навч. закл. / Н. М. Бібік, Н. С. Коваль. — 2-ге вид., дооп. — К.: Генеза, 2007. — 112 с.
7. Бібік Н. М. Я і Україна: підруч. для 2 кл. / Н. М. Бібік, Н. С. Коваль. — К.: Форум, 2002. — 144 с.
8. Бібік Н. М. Я і Україна: Віконечко: підруч. для 1-го кл. загальноосвітн. шк. / Н. М. Бібік, Н. С. Коваль. — К.: А.С.К., 2002. — 120 с.
9. Бібік Н. М. Я у світі: підруч. для 4 кл. загальноосвітн. навч. закл. / Н. М. Бібік. — Х.: Основа, 2015. — 160 с.
10. Варзацька Л. О. Рідна мова й мовлення: підруч. для 2 кл. чотирирічної початк. шк. / Л. О. Варзацька, Н. М. Дика, Н. В. Паціра, Л. А. Свінкова / за ред. П. П. Кононенка. — К.: Равлик, 1997. — 352 с.
11. Вашуленко М. С. Буквар: підруч. для 1 кл. загальноосвітн. навч. закл. / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. — К.: Освіта, 2012. — 152 с.
12. Вашуленко М. С. Українська мова: підруч. для 4 кл. загальноосвітн. навч. закл. з навчанням українською мовою / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О. І. Мельничайко / за ред. М. С. Вашуленка. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. — 192 с.
13. Гільберг Т. Г. Природознавство: підручн. для 1 класу загальноосвітн. навч. закл. / Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак. — К.: Генеза, 2012. — 111 с.

14. Гільберг Т. Г. Природознавство : підручн. для 2 класу загальноосвітн. навч. закл. / Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак. — К. : Генеза, 2012. — 160 с.
15. Гільберг Т. Г. Природознавство : підручн. для 3 класу загальноосвітн. навч. закл. / Т. Г. Гільберг, Т. В. Сак. — К. : Генеза, 2014. — 176 с.
16. Грущинська І. В. Природознавство : підруч. для 1 кл. / І. В. Грущинська. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. — 144 с.
17. Грущинська І. В. Природознавство : підруч. для 3 кл. загальноосвітн. навч. закл. / І. В. Грущинська. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. — 176 с.
18. Івасько Н. С. Дивосвіт : навч. посіб. з народознавства для 3 кл. чотирирічної та 2 кл. трирічної початк. шк. / Н. С. Івасько, О. Д. Жовнір, Т. М. Коструба. — К. : Навчальна книга, 2001. — 167 с.
19. Івасько М. Р. Перлина : навч. посібник з народознавства для 4 кл. чотирирічної і 3 кл. трирічної початкової школи / М. Р. Івасько, С. С. Коструба, Т. М. Коструба. — К. : Арка, 2001. — 168 с.
20. Ільченко В. Р. Я і Україна. Довкілля : підручник для 3 кл. / В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз, О. Г. Ільченко. — Полтава : Довкілля. — К., 2003. — 176 с.
21. Ільченко В. Р. Я і Україна. Довкілля : підручник для 4 кл. / В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз, Т. В. Водолазська, О. Г. Ільченко. — Полтава : Довкілля. — К., 2004. — 176 с.
22. Заїка А. М. Математика : підруч. для 1 кл. / А. М. Заїка, С. С. Тарнавська. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2012. — 144 с.
23. Захарійчук М. Д. Буквар : підруч. для 1 кл. загальноосвітн. навч. закл. / М. Д. Захарійчук, В. О. Науменко. — К. : Грамота, 2012. — 176 с.
24. Захарійчук М. Д. Українська мова. 1 клас : післябукварна частина / М. Д. Захарійчук. — К. : Грамота, 2012. — 80 с.
25. Зоряна М. І. Літературне читання : підруч. для 4 кл. загальноосвітніх навч. закл. / М. І. Зоряна, Н. І. Богданець-Білокаленко. — К. : Грамота, 2015. — 175 с.
26. Калініченко О. В. Образотворче мистецтво : підруч. для 1 кл. / О. В. Калініченко, В. В. Сергієнко. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. — 144 с.
27. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / С. Г. Карпенчук. — К. : Вища школа, 1997. — 304 с.
28. Кодлюк Я. П. Підручник для початкової школи: психолого-педагогічні основи побудови // Початкова школа / Я. П. Кодлюк. — 2003. — № 10. — С. 39—43.
29. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960–2000 рр.): Автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України / Я. П. Кодлюк. — К., 2005. — 38 с.
30. Коструба С. С. Читанка «Золоте джерельце» : проб. підручн. для 2 кл. чотирирічної та 1 кл. трирічної почат. шк. / С. С. Коструба, Н. С. Івасько, О. Д. Жовнір. — К. : Форум, 2001. — 304 с.
31. Луцик Д. В. Буквар : підручн. з навчання грамоти для 1 кл. середн. загальноосвітн. шк. — Вид. 2-ге зі змінами / Д. В. Луцик, М. М. Проць, А. С. Савшак. — Львів : Світ, 1998. — 192 с.
32. Навчальні програми для середньої загальноосвітньої школи (1–4 класи). — К. : Початкова школа, 2012. — С. 135—236.
33. Науменко В. О. Літературне читання. Українська мова. підруч. для 4 кл. загальноосвітн. навч. закл. / В. О. Науменко. — К. : Генеза, 2015. — 175 с.
34. Нечипоренко К. Зміст освіти в початкових школах Радянської України 1958–1991 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ocs.udpu.org.ua/index.php/fspo/teacher/paper/viewFile/62/45>.
35. Масол Л. М. Мистецтво. підруч. для 4 кл. / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Н. В. Очеретяна, О. М. Колотило. — К. : Генеза, 2015. — 142 с.
36. Тагліна О. В. Я у світі : підруч. для 3 класу загальноосвітн. навч. закладів / О. В. Тагліна, Г. Ж. Іванова. — Харків : Видавництво «Ранок», 2013. — 144 с.
37. Тагліна О. В. Я у світі : підруч. для 4 класу загальноосвітн. навч. закладів / О. В. Тагліна, Г. Ж. Іванова. — Харків : Видавництво «Ранок», 2015. — 144 с.
38. Рівкінд Ф. М. Математика : підруч. для 1 кл. загальноосвітн. навч. закл. / Ф. М. Рівкінд, Л. В. Оляницька. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. — 144 с.
39. Цимбалюк В. І. Світлиця : уавч. посіб. з українознавства для 1 кл. чотирирічної початк. шк. / В. І. Цимбалюк, В. В. Жайворонок, А. П. Соколовська. — К. : Педагогічна думка, 2001. — 208 с.
40. Чепіль М. Підручник як чинник родинного виховання молодших школярів у Західній Україні (1919–1939 рр.): монографія / М. Чепіль, Л. Стахів. — Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. — 356 с.

SUZANNA VOLOSHUN
Drohobych

PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS BY FACILITIES OF MUSEUM PEDAGOGICS THROUGH PRISM OF ANALYSIS OF PROGRAMS AND TEXTBOOKS FOR PRIMARY SCHOOL, GIVEN OUT IN THE PERIOD OF INDEPENDENT UKRAINE

In the article the problems of patriotic education of students of primary school are exposed by facilities of museum pedagogics; the detailed analysis of the programs and textbooks for primary school, after which junior schoolboys studied in the days of independent Ukraine, is carried out.

Key words: patriotic education, museum pedagogics, programs for primary school, textbooks for primary school, times of independent Ukraine, junior schoolboys.

СУЗАННА ВОЛОШИН
г. Дрогобыч

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ СРЕДСТВАМИ МУЗЕЙНОЙ ПЕДАГОГИКИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ АНАЛИЗА ПРОГРАММ И УЧЕБНИКОВ ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ, ВЫДАННЫХ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОЙ УКРАИНЫ

В статье раскрыты проблемы патриотического воспитания учеников начальной школы средствами музейной педагогики; осуществлен детальный анализ программ и учебников для начальной школы, за которыми учатся младшие школьники во времена независимой Украины.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, музейная педагогика, программы для начальной школы, учебники для начальной школы, времена независимой Украины, младшие школьники.

Стаття надійшла до редколегії 04.05.2016

УДК 373.2-053.5

НАТАЛІЯ ГОЛОТА
м. Київ
n.holota@kubg.edu.ua

ОСОБЛИВОСТИ ПІЗНАННЯ ДИТИНОЮ ПРОСТОРУ Й ЧАСУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

В умовах оновлення змісту дошкільної освіти, спрямованості освітнього процесу на особистісний розвиток, особливої актуальності набуває підготовка дітей до школи. Важливе значення у забезпеченні цього процесу відіграють просторово-часові уявлення дитини. Простір і час є універсальними, базисними категоріями у пізнанні дитиною предметного, природного і соціального середовища, успішному оволодінні нею різними видами діяльності, розвитку соціальної адаптації. Однак категорії «простір» і «час» є й найбільш складними для розуміння та сприймання дітьми дошкільного віку. У статті, за результатами теоретичного аналізу та аналізу практики дошкільної освіти, з'ясовано особливості пізнання дітьми раннього й дошкільного віку простору та часу, значення сформованості просторово-часових уявлень дітей у підготовці їх до школи.

Ключові слова: простір, час, просторово-часові уявлення, дошкільна освіта, дитина дошкільного віку, діяльність, сенсорний розвиток, способи пізнання дійсності.

У перші роки свого життя дитина не лише накопичує враження від пізнання особливостей предметів, що оточують її, але, навчаючись орієнтуватися у навколишньому, розширює власний чуттєвий досвід. Пізнавальна, пошукова, орієнтувально-дослідницька діяльність дітей дозволяє їм моделювати у свідомості картину світу, засновану на спостереженнях за об'єктами та явищами навколишнього, встановленні взаємозв'язків та залежностей між ними. Сприйняття простору і часу – одна з важливих складових онтогенезу, що залежать від соціально-економічних умов життя, від стану культури і самопізнання людини. Формування просторово-часових уявлень – складний і важкий процес, що пот-

ребує від людини чималих зусиль. Особливо яскраво це демонструє дитина, яка без спеціального навчання, без відповідних занять, маючи обмежений життєвий досвід, не здатна виміряти, визначити, диференціювати просторово-часові характеристики. Велика роль у процесі засвоєння дитиною часопросторових уявлень належить дорослому.

Дитина, яка оволоділа просторово-часовими уявленнями у належній мірі, ефективніше засвоює засоби сприймання різноманітної інформації, легше виокремлює якості предметів і явищ навколишнього світу, а також здатна до самостійного набуття знань, що значно важливіше для неї, ніж знання «у готовому вигляді», отримані від дорослих.